

Zümrüt Radau Söyleşisi (17 Kasım 1998 AEKV)

Zümrüt Radau:

Öncelikle hoşgeldiniz. Bugün sizlerle konuşmak istediğim konu üst kattaki sergi ve benim teorik olarak ilgilendiğim alıntı ile ilgili. Bir sanat yapıtının başka bir sanatçının dünyasına sızarak, yeniden yaratılma konusu olması, son derece ilgi çekicidir. Burada da Kalmık'ın formlarının tamamen benim özgün dilim ve malzemelerim ile yeniden yaratılmasıyla oluşmuş bir sergi dolayısıyla biraradayız. Üstelik şanslıyız da, aynı formun ilk üretimi ile yeniden gündeme gelişi yanyana sergileniyor. Bu olayın ilk örneğini 1993 yılında Louvre Müzesi'nin yaş günü dolayısıyla düzenlenen “Kopyalama ve Yaratma” başlıklı sergide görüyoruz. O sergide müzede yer alan yapıtlardan kopyalar ve alıntılar yapan sanatçıların eserleri sergileniyordu. Dikkat ederseniz Kalmık'ın resimlerinden bahsederken, az önce özellikle orjinal kelimesi yerine ilk üretim sıfatını kullandım. Çünkü alıntıda kopyadan farklı olarak sözkonusu her iki yapıt da birer orjinaldir. 18 yy. ile birlikte optik repröduksiyon malzemelerinin gelişmesi ile kopyalamanın önemi gittikçe azalır. Repröduksiyon araçları belli bir yeteneğe gerek kalmaksızın aslının aynı gibi kopyalar üretilebilir ve böylelikle kopyacılık gittikçe önemsiz rollere düşer. Ancak repröduksiyonlar; dehanın, özgünlüğün ve yaratıcılığın büyüsünü bünyelerinde bulundurmaktan yoksundurlar. O dönemde, bir yanda optik buluşlarla sanat yapıtları idealize edilerek mutlaklaştırılırken, öte yanda Modernizm ile birlikte, bu yapıtlara yeniden bir yolculuk gündeme geliyordu. Tarihsellik keşif özlemi doğrultusunda, bu dönemlerin yeniden yaratılması isteniyordu. Bu yolda araç olarak kullanılan ise “alıntı”ydı. Böylelikle alıntı, sanatta kendine ciddi bir yer edinerek, geçmişin şimdiki zamana uyum sağlamasına olanak tanıyordu. Kopyaların yerini almış olan repröduksiyon, duygusallığını yitirmiş olduğundan, alıntıya karşı tutunamıyordu. Alıntı, içerik yönünden boşaltılmış olan repröduksiyon karşısında, başka bir zamanın ruhunu uyandırarak derin bir etki bırakır.

Kopyanın, insan ruhunu ve becerisini bünyesinde bulundurmasına karşın, alıntının niteliklerine ulaşması mümkün değildir. Alıntı, kendi bünyesinde plastik kaygıları ve düşünsel boyutu barındırır. Alıntıda, kopyalanan örnekte olduğu gibi, orjinaline sadık kalınması gibi kısıtlamalar söz konusu değildir. Sanatçı, yapıta yaklaşımına göre, onu aynen almak, kendi tarzına uygulamak ya da tamamıyla dönüştürmek haklarına sahiptir. Bunun yanı sıra temayı, yapıtın bir detayını ya da seçtiği bir formu kullanabilir. Burada benim daha önce gerçekleştirmiş olduğum bir sergiden orjinalleri ve benim yaptığım resimleri size bir arada gösteriyorum. Söz konusu olan benim yapıtlarıma alıntının girmesinin başlangıcı. Benim alıntıya başlama sebebim, resimlerde höyüklerden oluşmuş antikite ile, yani geçmiş ile, farklı malzemeler ile ama hepsinin özelliği bu günden malzemeler olan bir takım objelerle dokunmuş olan üst katman ile bugün arasına üçüncü zaman dilimi koymak. Antikiteye gönderme yapan höyüklerim ile tüketim malzemelerinin oluşturduğu üst yüzeyim, yani bugünüm arasında Warhol'un Coca-Cola şişeleri, Van Gogh'un *Ayçiçekleri*, Jasper Johns'un rakamları birer ara zaman dilimi olarak yerlerini aldılar.

Ancak bu sergide alışlagelmiş bir tema, teknik ya da form taşımanın ötesinde bir şeyler var. Ercümen Kalmık'la ilişkim; zaman merceğinden bakıldığında biraz daha zengin. Henüz ressam

olma kararımı içgüdüsel olarak aldığım yıllardan itibaren başlayan ve sanatsal kişiliğimin oluşum sürecinde devam eden uzun yıllar, Kalmık'ın resimleri ile içiçe bir yaşam sürdürdüm. Bu da bugün alıntı yaptığı resimlere dışardan bakan herhangi bir ressam olmadığım, kendi birikimimin önemli bir basamağına geri dönüşüm anlamını taşıyor. Kendi gelişim sürecim de “Kalmık’a Saygı” genel başlığı altındaki son resimlerinin gizli dördüncü zaman dilimini oluşturuyor. Bana özel alıntı yöntemimi ve nedenlerini konuştuktan sonra, biraz da teorik alanda araştırmalar yaptığım bu konunun genel hatlarını görsel örneklerle sizlerle paylaşmak istiyorum. Alıntı, Post-modernizm ile günün moda kavramları arasına girmiş olsa da, sanat ve sanat dışındaki bir çok alanda karşı karşıya geldiğimiz bir kavramdır. Kültür ve sanat tarihi, bilgi olarak sanatçılar ve tasarımcılar açısından çok önemlidir. Bunun ötesinde geçmiş, aynı zamanda tema ve biçim olarak, yine sanatçı ve tasarımcı kişiliğin başvurduğu en önemli kaynaklardan biridir. İletişim teknolojisinin yarattığı büyük olanakların doğal sonucu, kültürler ve sanatlar, medya ve tüketim dünyası birbirlerinden sürekli etkilenirler; bu etkilenme doğrudan yaşama yansır. Artık sinema, sanat dünyasından yararlanabilir; bir sanatçı, bir ambalaj tasarımını yapıtına konu edebilir. Son derece olağanlaşmış bu eylem, kopyacılık olmaktan çıkıp, üzerinde durulacak bir asal konu durumuna gelmiştir. Sanatçının, sanat tarihinden, halk kültüründen ya da başka sanatçıların yapıtlarından yararlanarak oluşturduğu yeni yaratılar, sanatsal kaygıları ve felsefi bağlamları dışlamaz, çünkü bu yaratılar referanslarını kendi değerleri içine katarak var olurlar. Sanatın ve kültürlerin sürekli yeniden yaratma konusu olması, sanatçı için önemli bir dinamizm oluşturur. Çağdaş sanatın kendine kaynak olarak seçtiği ve yapıtlarında kullandığı alanlardan biri, Primitif Sanatlar'dır. Afrika, Mısır ve Doğu sanatları çağdaş sanatçıların yapıtlarında önemli çıkış noktaları oluşturur. Sanatçılar bu eserleri, resimlerinde esin kaynağı olarak kullanırken, eskiye sorular sormuşlar ve yeni sorular oluşturmuşlardır. Bu alanda birkaç örnek verecek olursak, Alberto Giacometti'ye ait bronz heykelle, Güney Afrika Cumhuriyeti ya da Zaire'de yapılmış ahşap figürler arasındaki akrabalıktan söz edilebilir. Aynı şekilde Max Ernst'in *Kuş Kafesi* adlı resminde bir Tusyan maskından izler görülür Afrika Masklarının, Kübist sanatçıların yapıtlarına önemli etkileri vardır. Bu masklar özellikle Pablo Picasso'nun resimlerindeki birçok figüre kaynak olurlar. Kübist ressamların yanı sıra Constantin Brancusi, Hery Moore gibi heykeltıraşların yapıtlarına da oldukça belirgin anlamlar verirler. Kuşkusuz sadece kabile sanatları ile modern sanat arasında alıntı yapıldığı söylenemez. Post-modernist sanatçı antik kültürden alıntı yaparken, popüler kültür ile sanat, reklam sektörü ile sanat, tasarım ile sanat arasında iki yönlü bir alışveriş sürekli gündemdedir. Ancak benim özellikle üzerinde durduğum plastik sanatların kendi içinde söz konusu olan alıntılardır. Alıntı yapan sanatçılar içinde, en özel konuma sahip olan sanatçı, hiç kuşkusuz Pablo Picasso'dur. Özellikle 1945 yılından sonra Picasso'da, tanınmış resimleri yeniden ele alma eğilimi, son derece belirgin bir hal alır. Picasso'nun alıntı yaptığı resimlere, niçin bağlamında bakıldığında, çok belirgin bir tabloyla karşılaşılmaz. Çünkü Picasso'nun resimleri yeniden ele alma isteği, o resmin özelliği ile ilintilidir. Örneğin defalarca ele aldığı Velasquez'in *Nedimeler*'i, Picasso'yu 'ünlü ressam ve atölyesi' teması ile etkilemiştir. Velasquez'in resminde saray ressamı olarak görülmesi, Picasso için sanatsal yönden kendine güvenme bilincinin bir göstergesidir. Picasso tuvalin arkasından bakmakta olan ressamı ön plana çıkararak konuyu ressam ve ressamın gösterilmesine dönüştürür.

Picasso'nun Eduard Manet'nin *Kırda Piknik* adlı yapıtından yola çıkarak yaptığı resimleri ele alacak olursak, burada Manet'nin resminde sanatçıyı kışkırtan unsurlardan söz etmemiz gerekir. Bu resimde Picasso'yu etkileyen ormanda iki giyinik erkekle birlikte pervasızca kahvaltı eden çıplak kadın olmuştur. Yine aynı yönetime başvuruyor, kadın figürü gittikçe ön plana çıkıyor ve büyüyor. Picasso sanat üretiminde sıklıkla alıntıya başvuran bir sanatçı olmasının yanısıra sıklıkla alıntılanan bir sanatçıdır da aynı zamanda. İspanyol ressam Antonio Saura Picasso'nun sevgilisi Dora Maar'ın portresini seriler halinde tekrar üretir. Mike ve Doug Starn'ın *Bakır - Picasso Üzerine Çalışma* adlı yapıtlarında amaçları, ele aldığı örneği düzeltmek değil, bu alıntıyı değişik malzemelerle yeniden gündeme getirmektir. Lichtenstein da, Picasso'dan alıntılar yapan önemli sanatçılardan biridir. Roy Lichtenstein, Picasso'nun belirli bir resmini kendine konu edinmez. Lichtenstein, belli bir Picasso resmini seçmez, çünkü resmin kendi içinde bir anlamı vardır. Lichtenstein, Picasso'nun kendisini kullanır.

Picasso'nun alıntıları ve ondan yapılan alıntılarla çok küçük bir örneğini verdiğim alıntının çok geniş bir tarihi perspektif içerisinde süregelmekte olduğu bir gerçek. Alıntının iki önemli özelliğinden birisi sanatçı tarafından bir düşünce ve yaklaşım sonucunda, kasıtlı olarak kullanılması, diğeri ise yeni oluşturulan yaratının varlığını ispatı adına, alıntılanan yapıtın sürekli gündemde tutulmasıdır. Sanatçıları alıntı yapmaya iten nedenler, tüm örnekler söz konusu olduğunda belirginleşmiyor. Çünkü sanatçıların büyük çoğunluğunda, alıntılanan yapıtla olan birebir ilişkiler gündeme geliyor. Ancak, bir genelleme yapacak olursak; soyut sanata karşı nesneyi yeniden resmin içine dahil etmek, sanat yapıtlarını güncelleştirip yeniden yaşamın içine sokmak, protestolarında yapıtın ününden yararlanmak ve sanat tarihiyle hesaplaşmak gibi nedenler ön plana çıkıyor. Alıntının çok uzun süreler yaratmaya kaynaklık edeceği gerçeği ile karşılaşılıyor. Alıntı; sanatın yaratım perspektifinin içine antik kültürü, Primitif ve geleneksel sanatları, popüler kültürü ve medyayı koyarak sanat disiplinleri arası yakınlaşmayı sağlar. Böylece alıntı, sınırları yumuşatan ve belki de plastik sanatları geleneksel konumundan ve söylem biçiminden, geniş bir sanat kavramına doğru hareket ettirebilecek olgulardan birisi olma işlevini, giderek daha da aktif bir duruma getirecektir.

Dinleyici: (Soru anlaşılmıyor)

Zümrüt Radau:

Fakat Van Gogh'da önemli bir farklılık var, az önce özellikle altını çizdiğim şeylerden bir tanesi yapılan alıntının kendi kimliğini bastırarak ortaya çıkarması için alıntı yapılan birinci örneğin ya isminde ya resmin üzerinde çok belirgin olarak yer alması. Çünkü yer aldığı zaman kendi varlığını ispat edebiliyor, aksi takdirde başka bir şey gündeme geliyor, ben bu işle çok ilgili olduğum için alıntı-çalıntı diye espiri yapıyorum. Van Gogh'da kopyalar yapmak söz konusu değil çünkü kendi tekniği var. O sadece tema alıntısı yapıyor, kendinden önce yapılmış bir tablonun tamamıyla kompozisyonunu alıp kendi resmine aktarıyor. Fakat o dönemde belki modernist ve post-modernist bir zihniyet oturmadığı için olabilir. Bunu hiçbir şekilde yapıtın üstünde belirtmiyor, halbuki Picasso öyle değil. Picasso her zaman alıntı yaptığı resmin adını kendi resminin adı olarak kullanıyor. Çünkü böylece varlığını ispat ediyor.

Hülya Kalmık:

Belki gerek duymuyordur, öyle bir alıntı yapmaya.

Zümrüt Radau:

Alıntı kavramı yok, kavram olarak gündeme gelişi daha ilerki yıllara denk geliyor, modernizm alıntı yapıyor ama dönüştürüyor, tam anlamı ile alıntı söz konusu değil. Post-modernizm birebir alıyor ve dönüştürmeden de kullanıyor. Van Gogh'un alıntısı bilinç ve kavram olarak alıntı gündeme gelmeden önceki bir zaman içinde.

Dinleyici:

Resimlerinde kullandığın gözyaşı şişelerinde üzüntü çok yoğun anlatılıyor. Neden hep gözyaşı şişelerini kullanıyorsun?

Zümrüt Radau:

Üzüntüden kaynaklanmıyor, gözyaşı şişeleri çok belirli bir şekilde dönem belirtiyor. Dönem belirledikleri için gözyaşı şişeleri ve erkek veya kadın minik idoller var, ikisi bir arada çok sıklıkla geçiyor.

Dinleyici:

Mutluluğu ifade ettiğin bir simge var mı?

Zümrüt Radau:

Gözyaşı şişeleri mutsuzluğu ifade etmiyor, en azından benim için senin için edebilir. Bir yapıt sanatçıdan çıktıktan sonra onun üzerine oluşturulan düşünceler, yeniden onun yaratımı gibi bir şey. O yüzden de çok inanıyorum, senin için böyle bir üzüntü ve farklı bir kavram getiriyorsa bu çok doğal bir şey, yapılabilir bir şey. Herhangi bir üzüntü dönemi ya da sevinç dönemi söz konusu değil, o yüzden yok.

Dinleyici:

Alıntı bir ilham gibi bir şey mi?

Zümrüt Radau:

Alıntı ilham değil, esinlenmeden daha farklı bir şey alıntı. İlham almak, esinlenmek bunlar o kadar ciddi bir reaksiyon değil, halbuki alıntı gerçekten bir reaksiyon. Alıntı çok temel bir şekilde kendinden öncekinin olması ile var olabilen bir şey. Herşeyden esinlenebilirsin. Ben alıntıyı özellikle kendi başına bir kavram olarak görmek istediğim için kopyadan vs.den ayırmak istiyorum.

Dinleyici:

Seni alıntı yapmaya iten bir sanatçı mı oldu?

Zümrüt Radau:

Benim alıntı yapmaya başlamam aslında teorik olarak bu konuyla ilgilenmemden çok sonraya denk geliyor. Alıntı beni espirili boyutuyla ilgilendiriyordu. Özellikle Picaso'yu çok sevdiğim için yaptığı her hareket bana cazip geliyordu, o çok fazla alıntı yapan bir sanatçı. Onun üzerine gitmek ve bu konuda master tezimi yazmak istedim. İçine girdiğim zaman, post-modernizm ile ilgilenmeye başladığım zaman da aynı şey oldu, alıntının çok önemli bir şekilde sanat tarihinde yer tuttuğunu fark ettim, o zaman teorik olarak ilgilendim. Ama ben gene de alıntı yapmıyordum, "Öteki" sergisi gündeme geldiğinde ilk defa alıntı yaptım, öteki olmaya başladığı zaman alıntı benim de bu sefer kavramıma, düşünceme ve felsefeme uymaya başladı. Bir çark oluşturdum, o çarkın merkezinde benim fotoğrafım vardı. Çocuk oyuncakları vardır, kafalar, gövdeler, ayaklar değiştirilerek, farklı ülkelerin karakteristik özellikleri ile birleştirilir, öyle bir şey düşündüm ve sanatçının otoportrelerinden gövdelerini aldım. Çark döndürüldükçe, bir Picasso'nun, bir Francis Bacon'un, bir Van Gogh'un gövdeleri benim başımın altına geliyordu. İlk alıntı yaptığım budur ve "Alıntı" sergisi galiba 1995'dir. Demek ki ben tezimi yazdıktan iki yıl sonra, alıntıyı, kendime haz edip, üretilebilecek bir şeye dönüştürmüştüm.

Dinleyici:

Alıntının alt elemanları nedir? Bir alıntı kaç türlü olur?

Zümrüt Radau:

Benim ilgilendiğim, araştırdığım örneklerin tamamını ele aldığımda çok temel üç şeyle karşılaştım. Onun bir tanesi mesela Lithgenstein örnekleri, Lithgenstein Picasso'nun tekniğini alıyor, yüzün çeşitli alanlardan ve açılardan bakış açısını alıp resmine aktarıyor. Benim için bu teknik alıntıydı, sonra çok sıklıkla karşılaştığım, en fazla üzerinde durulan, temanın alıntılanması, üçüncüsü de benim üst kattaki sergide yaptığım gibi form taşıma. Bir form alınıyor, form çok belirgin hatlarıyla tanınabiliyor. Zaman içerisinde kuşkusuz farklı şeyler çıkacak. Video sanatı son derece gündemde, artık tüm hareket plastik sanatların içine girmiş durumda. Videoda da alıntı kullanılıyor, örneğin Boticelli'nin *Venus*'ü, elektronik bir ortamda canlandırılmış, altta istiridye kabuğu var ve Venus figürü küçülüyor, büyüyor, yani doğuyor. Burada bir form taşıma yok, çünkü her ikisi de durağan plastik sanat elemanı değil, bunları da herhalde doktora tezimde bir isim bulup yayabilirim.

Benim için en bilinçli örnek Picasso, ondan öncekiler mesela Van Gogh alıntı yapıyor fakat bunun bilinçli olarak altını çizmiyor, altını çizmediği zaman da beni ilgilendirmiyor. Çünkü o zaman sanatçıya benim anlamlar yüklemem lazım. Bilinçli bir şekilde bunu yaptığını görmeden, bilmeden bunu yorumlamam lazım. Bu bana doğru gelmeyecek, bunu yaparken o adamın ne düşündüğünü bilmiyorum. Kendisi bunun altını çizirse bir şekilde ifade ederse benim için doğru olur, bunun altını çizen, nedenlerini açıklayan, kendi yaptığını ispat etmek içinde orijinalini yapan, ilk örneğini kullanan Picasso. Adı konmayarak da çok fazla örnek var, hatta bizim sanatımızda bile, mesela zafer günleri ile ilgili resimler var.

Hülya Kalmık:

Aslında bu her sanatçı da var.

Zümrüt Radau:

Her sanatçıda var ister istemez, zaten Louvre’da açılan serginin başlığının “Kopyalama ve Yaratma” olarak kullanılması da aynı şey. Alıntı birebir yaratma ürünü.

Hülya Kalmık:

Her sanatçı bir şeyin etkisi altında kalır, ondan sonra da bir kısım alır, bundan etkilendim demek isteyebilir.

Zümrüt Radau:

Bu post-modernist bir yaklaşım, onu çok belirgin bir şekilde koyması lazım, ben bunu bu bilinçle ve bununla yapıyorum diye.

Hülya Kalmık:

Çok duymuşumdur ben sanatçılar için “Şunun etkisinde kaldı, şu yaştan bu yaşa kadar şunun etkisinde kaldı” diye. Sanatçı devreler geçiriyor.

Melike Altuntaş:

Alıntı yapmaya devam edecek misiniz? Yoksa bunun bir bitiş noktası var mı? Kendi nesnelerinizi kullanmak isteyeceğiniz bir döneme gireceğinizi düşünüyor musunuz?

Zümrüt Radau:

Alıntıyı şu anda üçüncü bir zaman dilimi olarak kullanmaya başladım, bu aşamada bana iyi gelen bir şey. Bu farklı zaman dilimi, aynı zamanda resme bir ruh giydirme. Görsel olarak gene benim malzemem var, o formları da oluşturan gene benim, bu günü temsil eden halatlar vs. Üst katman gene bugün aslında sadece felsefi olarak alıntı yaptığım dönemin işi içine giriyor ve bu dönem için bana çok iyi geliyor. Zamanın ne göstereceğini de bilemiyorum ama zamanın resmini yapmaya devam ettiğim sürece onun yerine koyacak başka bir zaman, başka bir zaman, başka bir zaman gerekiyor. Onu bulana kadar sanırım sürecek.

Dinleyici:

Peki sende hiç höyüklere alıntılar girecek mi? Ya da daha önce alınmış bir şeyler höyüklerden geçmiyecek mi? Yoksa geçmiş hep höyükler mi olacak?

Zümrüt Radau:

Bunu bir resmimde denedim, o da gene çok fazla alıntı yapılan bir örnek, *Odalık*. *Odalık* o kadar fazla alıntılanmış bir şey ki, alıntı yapılan resimlere dikkat ederseniz, bir diğer alıntı yapılan örnek *Mona Lisa*, bunlar çok tanınmış resimler. Adam o kadar çok bunun altını çizmek istiyor ki ve bilinen herkesin “bu şunun resmi” diyebileceği şeylere yöneliyor. Ben *Odalık*’ı kullandım, bol

boya katmanıyla bir odalık yaptım ve dört höyüğün içine, dört ayrı sanatçının yapmış olduğu işler girdi. Fakat o zaman alıntı yaptığım iş ister istemez renkli fotokopi oluyor. O zaman onun reprodüksiyon, kopya, orjinal, ne olduğu tartışılır, o zaman dönem belirlememeye başlıyor. Çünkü o bir fotokopi ürünü ve bugün. Malzeme ve ruh olarak girdim, alıntı yaparsam o yalnızca ruh olarak giriyor, onu görselleştiren şey sadece benim ve düşüncem. Orada somut düşüncem var, o yüzden de o resmimi hiç sevmedim, henüz sergilenmedi, sergilenmeyebilir. Resim olarak hiç fena değil ama kendi kendime yalan söylemiş olduğumu düşündüren bir şey. İnsan boyadan, fırçadan önce felsefesi ile iş üretiyor.